

Franjo Zenko (ur.), Starija hrvatska filozofija

Škarica, Dario

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1997, 23, 255 - 262**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:461938>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Franjo Zenko (ur.), Starija hrvatska filozofija (Hrestomatija filozofije, sv. 9), Školska knjiga, Zagreb, 1997, str. 572.

Deveti svezak *Hrestomatije filozofije* urednika Damira Barbarića posvećen je starijoj hrvatskoj filozofiji i sadrži, uz uvodnu studiju Franje Zenka, još šest studija o pojedinim istaknutim hrvatskim filozofima starijega razdoblja (Herman Dalmatin, Juraj Dragišić, Frane Petrić, Nikola Vitov Gučetić, Josip Ruder Bošković, Šimun Čučić) s izborom iz djela svakoga od njih. Svaka od tih šest studija uključuje, između ostaloga, i životopis dotičnoga filozofa te – s izuzetkom studije o Frani Petriću – bibliografski dodatak (u kojem su dani podaci o značajnijim izdanjima djela sama filozofa te o značajnijim knjigama, zbornicima ili člancima o njegovu životu i djelu). Svaki prijevod iz djela dotičnih filozofa praćen je latinsko-hrvatskim rječnikom važnijih izraza. Priređivač je ovog sveska Franjo Zenko, autori suradnici na svesku Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Srećko Kovač, Ljerka Schiffler i Franjo Zenko, suradnici prevoditelji Stjepan Hosu, Antun Slavko Kalenić, Tomislav Ladan, Ivan Macan, Augustin Pavlović te Josip Talanga.

U uvodnoj studiji (pod naslovom *Starija hrvatska filozofija*) Franjo Zenko predstavlja najprije ideju i svrhu zadnja dva sveska *Hrestomatije filozofije*, što su posvećena starijoj, odnosno novijoj hrvatskoj filozofiji, eda bi zatim ukratko predstavio i filozofe kojima je posvećen ovaj, predzadnji svezak. Svrha je, dakle, tih dvaju svezaka da »upozna ne samo užu, stručnofilozofsku, nego i širu kulturnu javnost s najpoznatijim hrvatskim filozofima i njihovim karakterističnim tekstovima« (usp. str. 7). Pritom starija hrvatska filozofija obuhvaća razdoblje do hrvatskoga narodnoga preporoda, kada se pojavljuju prvi filozofski tekstovi na hrvatskom jeziku. Pisana je najvećim dijelom na latinskom jeziku, manjim pak dijelom i na drugim stranim jezicima, posebno na talijanskom. Zenko pritom ističe kako ta činjenica (da je starija hrvatska filozofija pisana uglavnom na latinskom jeziku) »nipošto ne znači da je sva ona bila idejno pod utjecajem skolastike« (usp. str. 9). Dapače, »prosudujući je prema njezinim najvećim figurama – Hermanu Dalmatinu, Frani Petriću i Ruđeru Boškoviću – moglo bi se čak reći da se razvijala mimo, a dobrim dijelom i protiv skolastičko-aristotelovskog filozofskog usmjerenja« (usp. str. 9). Početke starije hrvatske filozofije (time, dakako, i početke hrvatske filozofije u cjelini) Zenko veže uz početke uključivanja hrvatskog naroda u europski kulturni i civilizacijski krug. Razlaže pritom tri različita dosadašnja pristupa problemu iskona hrvatske filozofije. Prema Franji Markoviću i Vladimiru Filipoviću iskon hrvatske filozofije treba vezivati uz europski renesansni humanizam (usp. str. 12–13). Prema Stjepanu Zimmermannu začetke filozofije treba tražiti općenito u izgrađenim mitologijskim i religijskim sustavima, tako

da bi početke filozofije u Hrvata trebalo vezati uz njihovo pokrštenje – tim načinom bilo bi moguće sav razvoj hrvatske filozofije tumačiti analogno razvoju 'kršćanske filozofije' sve do pojave 'svjetovne filozofije' (usp. str. 13). Prema etničko-nacionalnom pristupu Krune Krstića iskon hrvatske filozofije trebalo bi tražiti u prirodnoj pretpostavci hrvatske narodne filozofije, što se, u prvom redu, odnosi na »jezičnu građu hrvatskih narodnih govora, koji u sebi kriju takve leksičkosemantičke odnose i ustrojne zakonitosti rečenice po kojima se otkrivaju osebujne crte hrvatskoga bića kao prirodne pretpostavke hrvatske narodne filozofije« (usp. str. 13). U vezi s tim trima pristupima problemu iskona hrvatske filozofije Zenko ističe, prvo, da »ni jedan od europskih naroda (uključujući naravno i hrvatski) nije začeo filozofiju iz nekog vlastitog, pretkršćanskog, narodnomitskog i/ili narodnoreligijskog naslijeđa, a ni iz narodnoga (pra)jezika, kako je to jedinstven slučaj u starih Grka« (usp. str. 14), drugo, da se ni u jednog europskog naroda filozofija nije začela vežući se izravno na starogrčku filozofiju – svuda i svagda je posredovala u ovom ili onom vidu kršćanska patristička i skolastička teologijsko-filozofijska 'redakcija' starogrčke filozofije (usp. str. 14).

U studiji o Hermanu Dalmatinu Franjo Zenko izlaže život i djelo tog najstarijeg zasad utvrđenog hrvatskog filozofa. Hermanovu misao pritom razumije kao »osebujnu sintezu starogrčke metafizike, kršćanskoga vjerovanja i arapske astrologijski utemeljene prirodne filozofije i znanosti« (usp. str. 94). Osnovnim istraživačkim naumom Hermanove filozofije smatra usavršenje *quadriviuma*, i to putem upoznavanja zapadne latinskokršćanske tradicije sa starogrčkom i arapskom matematikom, astronomijom i astrologijom, s tzv. 'novom' znanošću (usp. str. 83, također str. 23–24). U tom smislu Zenko ukratko komentira i Hermanove prijevode astronomskih te matematičkih (geometrijskih) djela s arapskoga i grčkoga (Sahl ibn Bisher, *Sextus astronomiae liber*, Abu Ma'shar, *Introductorium in astronomiam*, Euklid, *Elementa*, Ptolemej, *Planisphaera*). Opsežno pak izlaže nauk Hermanova glavnog djela *De essentiis*, i to redom nauk o uzroku (o prvotnom i drugotnom uzroku, o rađanju i stvaranju, itd.), zatim nauk o gibanju (o nastajanju i bivanju, o miješanju elemenata, odnosno sjemena, o sastavljanju i rastavljanju, o esencijalnom višem svijetu zvijezda i supstancijalnom donjem svijetu, itd.) te o mjestu i vremenu. Ukratko Hermanov temeljni teologijsko-astrologijski polazišni stav izlaže ovim riječima: »Bog kao prvotni uzrok (*causa primaria*) svega stvorenoga stvorio je sebi viši svijet zvijezda (*mundus superior*) kao spravu (*instrumentum*) preko koje kao drugotnog uzroka (*causa secundaria*) proizvodi i rađa sve u nižem svijetu (*mundus inferior*) po zakonima imanentnim drugom uzroku, što ih je ustanovio prvi uzrok.« (str. 102). U kontekstu povijesti hrvatske filozofije Zenko ističe dvije značajke Hermanova filozofskog sustava: prvo, Herman je začetnik »one tradicije pozitivnog vrednovanja

stare vanbiblijske astrologijsko-filozofijske i astrologijsko-teologijske hermetičke tradicije koju unutar povijesti hrvatske filozofije osnažuje posebno Franje Petrić« (usp. str. 83), drugo, Herman »uvodi u hrvatsku filozofiju dinamički element, koji postaje obilježjem matičnog tijeka hrvatske filozofije: od Krizogona preko Petrića i Boškovića do Bazale.« (usp. str. 95).

Zenkovu studiju o Hermanu Dalmatinu prati izbor iz Hermanova najznačajnijeg filozofskog djela *De essentiis* u prijevodu i s bilješkama Antuna Slavka Kalenića, koji je ujedno sastavio i rječnik važnijih izraza.

U studiji o Jurju Dragišiću Erna Banić-Pajnić, izloživši najprije životni put tog hrvatskog filozofa, posebnu pozornost posvećuje dvama njegovim najznačajnijim djelima, *Propheticae solutiones* i *Fridericus, de animae regni principe*, ukratko pak komentirajući i *De natura angelica* te *Defensio praestantissimi viri Joannis Reuchlin*, kao i Dragišićeva logička djela. Dragišićeve *Propheticae solutiones* zapravo su teologijsko-filozofijska obrana autentičnosti Savonarolinih proročanstava. S teologijskog aspekta Dragišić brani mogućnost proricanja i nakon Ivanova *Otkrivenja*, tim više što Savonarolina proročanstva smatra pretkazivanjem obnove kršćanstva što je najavljena još u samu *Otkrivenju* (18. glava). S filozofijskog aspekta Dragišić brani stav da znanje budućih događaja ne protuslovi slobodi čovjekove volje (kojom ti događaji bivaju određeni). Razmatra također i problem sigurnosti znanja budućih događaja, držeći Božje znanje budućega sigurnim, čovjekovo pak (npr. u astrologiji) nesigurnim, ali s tim da upravo u proročanstvima čovjekova *praescientia* milošću Božjom biva sigurna (i po tome, dakle, upravo božanska). Konačno, da bi proročanstvo bilo autentično bitno je – kako ističe Dragišić – ne samo viđenje nego i ispravno razumijevanje viđenoga. Banić-Pajnić ističe da u *Propheticae solutiones* Juraj Dragišić »svojim opredjeljenjima te načinom izlaganja i podastiranja građe uglavnom ne izlazi iz okvira skolastičkog tipa raspravljanja, držeći se stavova svojih učitelja, napose Dunsca Scota, čije stavove [...] nastoji pomiriti sa stavovima Tome Akvinskoga« (str. 157). Potonju tendenciju (pomirivanja Skotovih i Tominih stavova) Banić-Pajnić smatra karakterističnom i za druga Dragišićeva djela – npr. za *Fridericus, de animae regni principe* (usp. str. 159), ili pak za *De natura angelica* (usp. str. 160). No, u raspravi *Fridericus, de animae regni principe* Banić-Pajnić prepoznaje i neke misaone motive kojima se Dragišić približava renesansnom filozofskom duhu i stupa, tako reći, na prag novovjekovlja: »premda ovom svojom raspravom Dragišić preuzima tradiciju srednjovjekovnih rasprava /između skotista i tomista/ o primatu volje odnosno razbora, ipak su u njoj prisutne naznake renesansnog pristupa čovjeku, što dolazi do izražaja napose u Dragišićevu naglašavanju slobode volje« (usp. str. 159). Dragišić, naime, »primat volje dokazuje *ratione libertatis*, dakle upravo po njezinoj slobodi«, jer »volju ništa drugo ne određuje i ne pokreće na čin«, dapače, ona je ta »koja slobodno bira

objekt razabiranja, razumijevanja« – stoga, volja jest »ono prvo u čovjeku i čitavom svijetu«, te prvim uzrokom stvari treba smatrati upravo slobodnu Božju volju, a ne možda njegovo znanje (usp. str. 158–159).

U izbor iz Dragišićeva djela ulaze njegove *Propheticæ solutiones* u prijevodu Stjepana Hosua. Redakturu prijevoda izvršio je Josip Talanga, sastavivši ujedno i bilješke uz tekst.

U studiji o Frani Petriću Mihaela Girardi-Karšulin, izloživši najprije Petrićev životni put, razmatra redom humanističke teme u Petrićevim ranim djelima, zatim Petrićev antiaristotelizam (osobito u *Peripatetičkim raspravama*) te njegovu *Novu sveopću filozofiju*, da bi na koncu ukratko upozorila i na povijest utjecaja Petrićeve filozofije te na povijest njezina istraživanja u Hrvata. Pritom izlaže sažeto teme i problematiku kao i stanje istraživanja pojedina Petrićeva djela, upozoravajući prigodice i na temeljne konstante njegova djela u cjelini – primjerice, na njegov tipično renesansni sinkretizam, ili pak na njegov gorljivi antiaristotelizam. Posebno, međutim, naglašava konstantnu Petrićevu platoničku snažnu težnju za sustavnom sveopćom znanošću. U svojim ranim raspravama humanističke tematike Petrić tu težnju ne uspijeva ostvariti. Tako njegova »želja za znanstvenim ili filozofskim utemeljenjem međuljudskih odnosa u vidu idealnoga zajedništva ostaje puki *desideratum* – Petrić (u *Sretnom gradu*) ne uspijeva utemeljiti idealno ljudsko zajedništvo u jednom principu« (usp. str. 208). Isto tako, Petriću ne uspijeva ni u *Deset dijaloga o povijesti* koncipirati 'strogu' znanost o povijesti, mjesto čega nudi tek »niz uputa koje treba da osiguraju što veću objektivnost« (usp. str. 210). Konačno, u *Deset dijaloga o retorici* Petriću se retorika pokazuje također »kao ne-znanje ili nesigurno znanje, koje privid znanja dobiva time što je regulirano određenim iskustvenim pravilima« (usp. str. 211). U svojoj pak *Poetici* Petrić i ne razmatra mogućnost 'oznanstvenjenja' nauka o pjesničkom umijeću – budući da osnovom pjesništva smatra nešto upravo suprotno znanju, tj. zanos, fikciju, čudesno i nevjerojatno (usp. str. 213). Svojoj snažnoj težnji za sustavom sveobuhvatna znanja Petrić udovoljava tek u najznačajnijem svome djelu *Nova de universis philosophia*, ali ostvarenjem znanosti koja »obuhvaća doista sva bića, osim sama čovjeka (i ljudskih fenomena), tj. ostvarenjem novoplatoničkog sustava znanja u kojem, međutim, čovjek biva sveden na apstraktnu (razumsku) dušu, tako reći, na pukog gledaoca tog sustava« (usp. str. 221).

U izbor iz Petrićeva djela ulaze izvaci iz njegovih *Discussiones Peripateticæ* u prijevodu Augustina Pavlovića te izvaci iz *Nova de universis philosophia* u prijevodu Tomislava Ladana. Bilješke uz izvatke iz *Discussiones Peripateticæ* sastavili su Mihaela Girardi-Karšulin te Augustin Pavlović. Izbor i stručnu redakturu tekstova izvršila je Mihaela Girardi-Karšulin, sastavivši ujedno i rječnik važnijih izraza.

U studiji o Nikoli Vitovu Gučetiću Ljerka Schiffler ističe osobito raznorodnost Gučetićeve opusa, koji obuhvaća djela iz prirodne filozofije, etike, estetike, teologije, ekonomije, pedagogije, politike itd. Svoja teološka djela Gučetić piše »u duhu provatikanske polemike s protestantima«, raspravljajući »problem pokore, predodređenja, iskušenja, vjere i spasa« itd., otvoreno iskazujući »neprijateljstvo spram Luthera, Calvina i Melanchtona« (usp. str. 297). Pritom se oslanja na »platonovsko-aristotelovsku filozofsku tradiciju, na učenja crkvenih otaca i na biblijske tekstove« (ibid.). U *Commentaria in sermonem Averrois de substantia orbis et in propositiones de causis* te u *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis contra Alexandrum Aphrodisaeum* Gučetić razmatra »neke od središnjih tema renesansne prirodne filozofije, metafizike i teologije – učenje o duši, problem jedinstva uma, supstancije svijeta, vječnosti, prvog pokretača, pitanje spoznaje, organske i anorganske prirode, prirode neba i kretanja, naravi duše i njezine besmrtnosti, itd.« (usp. str. 298), pri čemu izlaže i preispituje »teze pobornika najrazličitijih filozofskih škola, koje nastoji pomiriti u svome kršćanski utemeljenu usmjerenju« (usp. str. 297). Gučetićeve retorika predstavlja »pomak od tradicionalne aristotelovske i ciceronijanske retorike, anticipirajući ujedno baroknu retoriku« (usp. str. 299). U estetičkim i poetičkim djelima (*Dialogo della Bellezza* i *Dialogo d'Amore*) Gučetićeve je »spekulacija umnogomu pod izravnim utjecajem neoplatoničke estetske vizije univerzuma« – neoplatoničke ontološko-estetičke kategorije Gučetić nastoji »učitati u Aristotelovu doktrinu te ih proširiti u svojevrsnoj sintezi različitih struja mišljenja i tumačenja« (usp. str. 302). Pritom Gučetićeve estetička razmišljanja ne rezultiraju »zaokruženim teorijskim sustavom«, ona su uglavnom »fragmentarna i nedoradena« (usp. str. 302). U završnom dijelu studije Schiffler ukratko izlaže Gučetićeve djela vezana uz ekonomsku (*O lihvarstvu*), pedagošku (*Governo della famiglia*) te političku problematiku (*Dello Stato delle Repubbliche*).

U izbor iz Gučetićeve djela ulaze njegova *Commentaria In propositiones auctoris de causis* te *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis, Contra Alexandrum Aphrodisaeum* u prijevodu i s bilješkama Ivana Macana, koji je ujedno sastavio i rječnik važnijih izraza.

U studiji o Ruderu Josipu Boškoviću Franjo Zenko posvećuje najveću pozornost Boškovićevu pojmu sile, upozoravajući na to da silu (*vis*) u Boškovića treba shvatiti »prvim i jedinim, ontologijski najjačim principom« (usp. str. 412–413), i to ne možda u smislu aristotelovsko-skolastičke razlike između mogućnosti i zbiljnosti (*dynamis-energeia, possibilitas-realitas*), nego u smislu u kojem i sam Aristotel (u *Metafizici* 1047a 24–26) prednost daje upravo sili, a ne zbiljnosti, tako da se »*energeia* javlja samo kao očitovanje *dynamis*, dok ono iskonski zbiljsko jest upravo sama sila i ono silnosno, *dynamis* i *dynaton*« (usp. str. 411). Zbog takva temeljnog Boškovićeva polazišta Zenko Boškovićev

filozofijski sustav naziva apsolutnim dinamizmom (usp. str. 413), ističući osobito sljedeća tri njegova daljnja konstitutivna elementa: prvo, uvid u to da su pojedine čestice i točke tvari obdarene određenim silama, drugo, uvid u to da su te sile odbojne i privlačne te djeluju prema određenom zakonu, treće, uvid u to da one nikad ne djeluju na način impulsa ili fizičkog dodira – dapače, tijela se (i njihove čestice te same točke tvari) ni u kom slučaju ne dodiruju (usp. str. 413 te str. 416). U cjelini, Zenko smatra Boškovićevu filozofiju »rezultatom fundamentalno-filozofijskog promišljanja ontologijskih pretpostavki novovjekovne (galilejevske i newtonovske) znanosti« (usp. str. 396), ističući takav Boškovićev pristup upravo kao glavnu razliku (ujedno i prednost) njegova sustava spram Galilejeva ili Newtonova – »osim što je usvojio duh matematički nastrojene moderne galilejevsko-njutonovske znanstvenosti, Bošković je promislio i strogo i točno do kraja domislio i metafizičko-dinamiističke pretpostavke novovjeke fizike s jedne i instrumentalnu, organogenu narav moderne znanstvenosti s druge strane. Ni u jedno ni u drugo se Galilei ni Newton nisu upuštali« (usp. str. 402).

Zenkovu studiju o Ruderu Boškoviću prati tekst Boškovićeve rasprave *De viribus vivis* u prijevodu i s bilješkama Josipa Talange, koji je ujedno sastavio i rječnik važnijih izraza.

U studiji o Šimunu Čučiću Srećko Kovač razmatra Čučićevo najznačajnije filozofsko djelo, sustavnu obradu filozofije u deset sveščića, pod naslovom *Philosophia critica elaborata*, i to u kontekstu modernizacije skolastičke filozofije u Monarhiji (pa tako i u Hrvatskoj) u drugoj polovici 18. st. Ističe pritom napose izdvajanje fizike iz sustava filozofskog školovanja, pa sve veću važnost etike (koja nakon 1773. više nije dodatni predmet za slušače metafizike, nego samostalna filozofijska disciplina), zatim razdvajanje metafizike (na ontologiju i naravnu teologiju, kozmologiju i psihologiju) te, konačno, osamostaljivanje empirijske psihologije (tako da, s jedne strane, umstvena psihologija ostaje u okvirima metafizike, dok se empirijska psihologija predaje uvodno, na prvoj godini studija, obično uz kratak pregled povijesti filozofije te uz logiku). Takvu podjelu filozofskih disciplina prati i Čučićeva *Philosophia critica elaborata*. Kovač izlaže redom sve discipline zastupljene u Čučićevu djelu: empirijsku psihologiju, logiku (dianologiju i aletologiju), metafiziku (ontologiju, kozmologiju, umstvenu psihologiju i naravnu teologiju) te, konačno, etiku (prakseologiju, antropologiju i asketiku). Naglašava pritom, s jedne strane, izrazito negativan Čučićev stav spram srednjovjekovne skolastike (koja »je vodila samo do kaotičnih prepiraka i svada, često i oko sasvim nevažnih pitanja, te se bavila više ispraznim sporovima oko riječi, nego samim stvarima« – usp. str. 488), s druge strane, Čučićev izrazito pomirljiv stav prema Kantu (u tom kontekstu, Kovač suprotstavlja Čučića Ivanu Krstitelju Horváthu i njegovoj *Declaratio infirmitatis fundamentorum operis Kantiani* »Kritik der reinen

Vernunft«). Takav Čučićev stav prema Kantu izražen je kako u njegovoj logici, tako i u ontologiji te etici. Premda se prema Kantu odnosi kritički i odbacuje mnoge njegove tvrdnje, Čučić ipak »preuzima neka značajna načela i postavke Kantove filozofije« (usp. str. 489) te uvodi u skolastičku filozofiju određena Kantova shvaćanja. Takvim pak Čučićevim postupkom, zaključuje Kovač, biva »zacrtn put koji će u drugoj polovici 19. st. u Hrvatskoj dovesti do snažne afirmacije 'svjetovne filozofije', što će se samostalno razvijati uz sada obnovljenu, novoskolastičku filozofiju« (str. 506).

Kovačevu studiju o Šimunu Čučiću prati izbor iz Čučićeve *Philosophia critica elaborata* u prijevodu Augustina Pavlovića.

Zaključno treba istaknuti, što se prijevodâ tiče, da ovaj svezak *Hrestomatije filozofije*, uz neke već objavljene prijevode iz starije hrvatske filozofije (Herman Dalmatin, *O bitima*, Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*), nudi uglavnom nove, dosad neobjavljene prijevode (primjerice, Hosuov prijevod Dragišićevih *Proročanskih rješenja*, Macanov prijevod Gučetićevih *Komentara Autorovih postavki o uzrocima*, Talangin prijevod Boškovićeve rasprave *O živim silama*). Što se pak studijâ tiče, treba istaknuti, prvo, da one konceptijski ujednačeno sabiru rezultate dosadašnjih istraživanja, nalazeći pojedinim djelima dotičnih hrvatskih filozofa odgovarajuće mjesto ne samo unutar povijesti hrvatske filozofije nego i u kontekstu povijesti europske filozofije, unutar koje su i nastajala – tako Zenko ističe ulogu Hermana Dalmatina u upoznavanju zapadne latinskokršćanske tradicije sa starogrčkom i arapskom matematikom, astronomijom i astrologijom, te mjesto Boškovićeve filozofijskog sustava posebno u kontekstu novovjeke galilejevsko-newtonovske znanosti, Banić-Pajnić pak ističe ne samo Dragišićevu poziciju spram dviju temeljnih srednjovjekovnih filozofskih škola (tomističke i skotističke) nego i neke renesansne momente u njegovu djelu, Girardi-Karšulin naglašava Petrićev izrazito renesansni filozofski sinkretizam te gorljivi antiaristotelizam, Schiffler naznačuje protureformacijski duh Gučetićevih teološko-filozofskih djela, anticipirajuću baroknost njegove retorike, neoplatoničke momente u njegovoj estetici, Kovač pak Čučićevo filozofsko djelo razmatra u kontekstu mijena u nastavi filozofije na sveučilištima u Monarhiji tijekom druge polovice 18. i početkom 19. st., osobitu pozornost posvećujući Čučićevu odnosu prema Kantu. Drugo, te studije, razmatrajući pojedina djela hrvatskih filozofa starijega razdoblja, svjedoče ne samo o bitnoj inkorporiranosti starije hrvatske filozofije u povijest (u škole, kretanja i prijepore) europske srednjovjekovne, renesansne i novovjeke filozofije nego i o disciplinarnoj te 'skolastičkoj' raznovrsnosti te sveze – hrvatski filozofi sudjeluju tijekom povijesti europske filozofije u raznim metafizičkim i ontološkim, teološkim, estetičkim i poetičkim, retoričkim i logičkim te epistemološkim, prirodnofilozofijskim, etičkim i politološkim prijeporima i kretanjima, priklanjajući se pritom najrazličitijim filozofskim ško-

lama i tradicijama (aristotelovskoj, platoničkoj i neoplatoničkoj, tomističkoj i skotističkoj, hermetičkoj, sinkretističkoj, galilejevsko-newtonovskoj, itd.). Ukratko, *Starija hrvatska filozofija* u cjelini, ako je i obradila tek šest odabranih hrvatskih filozofa (te, dakako, ne pretendira ni u kom slučaju na to da bi bila povijest starije hrvatske filozofije), ipak daje dobar uvid u osnovne značajke hrvatske filozofije do početka 19. st. – u njezin europski identitet te disciplinarnu i 'tradicijisku' raznorodnost.

DARIO ŠKARICA

*Zlatko Posavac, Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996, str. 383.**

Malo komu, gotovo smatram nikomu u hrvatskoj kulturnoj javnosti nije nepoznato ime Zlatka Posavca i njegovo višegodišnje sustavno znanstveno proučavanje i istraživanje hrvatske filozofske, posebice estetičke baštine, propitivanje njene povijesti, problema, njenih pretpostavki, dosega i konsekvencija. Rezultati tog marnog i strpljivog istraživanja i proučavanja, autorove zavidne energije, njegove su knjige, studije, članci i rasprave, između ostalog monografija o Haleru, djelo »Estetika u Hrvata«, i, posljednja o kojoj sam također govorila prilikom njene promocije, »Novija hrvatska estetika« (1991. g.). U širokom rasponu interesa i tema Posavac iščitava fragmente srednjovjekovnih tekstova, otkriva datume i imena onih zapostavljenih, ili zaboravljenih, ili prešućenih estetičara (Dvorniković, Kržan, Čepulić i dr.), nastojeći svagda na isticanju i dokazivanju kontinuiteta hrvatske estetike.

Produbljujući svoja ranija istraživanja o kompleksu i fenomenu hrvatske moderne (1980. brani disertaciju s temom »Corpus teza hrvatske književne Moderne«, 1986. u knjizi »Estetika u Hrvata« jedno od poglavlja razmatra teorijsku složenost i kontroverze spomenuta razdoblja hrvatske estetičke teorije i prakse), u svojoj najnovijoj knjizi »Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne« (izd. Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996, bibl. »Filozofska istraživanja«, knj. 102, urednik P. Barišić), Z. Posavac nam iz bogate svoje duhovne radionice podastire monografski prikaz estetičkih nazorâ Đure Arnolda. U široko postavljenu problemskom obzoru, metodološki globalnom i analitičko-kritičkim interpretativnim, sinkronijsko i dija-

* Riječ na predstavljanju knjige dr. Z. Posavca »Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne«, Zagreb, 27. studenog, 1997, »Školska knjiga«, Zagreb.